

הספרים המומלצים לשבוע הספר | כמו התנ"ך

גליה צבר 02.06.2010 06:08

"כבוד המלכים" - Kebra Nagast - (אוניברסיטת תל אביב, מגעז: רן הכהן) הוא האפוס הלאומי של אתיופיה ובמרכזו אגדת שלמה המלך ומלכת שבא השומעת על חוכמתו ועולה לירושלים לראותו. בביקורה היא מקבלת על עצמה את דת אלוהי ישראל. המלך מפתה אותה, ובשובה לארצה היא יולדת בן. בבגרותו, בן המלך נוסע אל שלמה אביו וחוזר לאתיופיה ובאמתחתו ארון הברית שנחטף מבית המקדש. "כבוד המלכים" נכתב בלשון האתיופית הקלאסית, געז, ונחתם כנראה בעיר אקסום בתחילת המאה ה-14. האפוס תורגם לשפות רבות ולמרות ההקשר התנ"כי וההקשר של יהודי אתיופיה רק השנה יצא לאור התרגום הראשון לעברית. עובדה זו מפתיעה ביותר לאור האמירה של אחד מגדולי חוקרי אתיופיה אדוארד אולנדורף: "כבוד המלכים" אינו רק יצירת ספרות, אלא - כמו התנ"ך לעברים או הקוראן לערבים - זה בית הקיבול לרגשות דתיים ולאומיים אתיופיים, אולי הביטוי האותנטי והאמיתי ביותר של הנצרות החבשית... שאינה אלא מזיגה של יסודות נוצריים ויהודיים".

התרגום העברי - קולח, מואר ומשובח של החוקר רן הכהן - הוא אמירה לכשעצמה. סיפור שלמה ומלכת שבא, שמוצג ביצירה כספר עתיק, תורגם לעברית מעין-מקראית. לשם כך נעזר המתרגם בתרגום התנ"ך האתיופי כדי לזהות את המלה התנ"כית שמסתתרת מאחורי כל מלה אתיופית, ואף השתמש בסממנים של מורפולוגיה ותחביר מקראיים, למשל: "ויען ויאמר לה: 'אשבע לך כי לא אקחך בכוח'. הבחירה בסגנון הזה מתאימה לתוכן הסיפור, והקלה את שילובם של מאות הציטוטים מהתנ"ך, שהספר מלא בהם. החלקים האחרים ביצירה, המתעדים כביכול דיונים כנסייתיים מן המאה הרביעית, תורגמו לעברית המזכירה את לשון חז"ל: "אבל קין, רוצחו הארור של אחיו, היה מרבה רוע". מחד גיסא, יש כאן אמירה נגד דלות הלשון של התרגומים לעברית, שמצטמצמים בדרך כלל רק לעברית ישראלית מודרנית: אפשר להשתמש בעושר הלשוני של העברית, ועדיין להיות קריא ומובן. מאידך גיסא, אופן התרגום הזה משקף נאמנה את התפישה העצמית של הנצרות האתיופית, המורכבת מרובד יהודי-תנ"כי ומרובד נוצרי מאוחר יותר המחוברים יחד - בהקבלה מאלפת לתנ"ך וליהדות המאוחרת יותר, או ללשון מקרא וללשון חכמים, שמזיגתם עומדת בבסיס התרבות והלשון העברית. ראוי תרגום זה למקום מכובד בארון הספרים העבריים.

בלבו הפועם של "מהו המה" מאת דייב אגרוס (מחברות לספרות, מאנגלית: שאול לוין) עומד סיפור חייו הבדיוני, המבוסס על אירועים אמיתיים, של ולנטינו אצ'אק דנג. כילד הוא נאלץ לברוח מכפר הולדתו בסודן ויחד עם אלפי יתומים אחרים עבר מאות קילומטרים ברגל למחנה פליטים באתיופיה. לאורך הדרך נאלץ דנג להתגבר על רעב וצמא קשים מנשוא וגם לברוח מחיילי אויב אכזריים ומלוחמי מיליציות קטלניים. בלילות האפלים הוא מתמודד לבדו, ללא אם ואב, עם צבועים ואריות ועם סיוטים בשל מותם של חבריו למסע. ספר מופלא ומטלטל זה הוא מסמך היסטורי הנטוע בזמן ובמרחב מסוימים אך בה בעת הוא אוניברסלי - ספר על סבל וכאב לצד אומץ ותקווה.

זהו סיפור על יופי ואנושיות לצד אכזריות חסרת גבולות המתרחשת במרחב שבין קרבות אלימים וחסרי תוחלת באפריקה למאבקי הישרדות בשדה הקרב של חיי מהגרים עניים באמריקה. לאורך 570 עמודים חוצה דנג - ויחד אתו הקוראים - מרחבים גיאוגרפיים בין סודן, אתיופיה ואמריקה, אך גם גבולות של דמיון והזיה נחצים במסע וכן גבולות דקים שבין יאוש לתקווה.

בשפה קולחת ומצמררת יוצר אגרט סיפור על הבנאליות של הרוע האנושי שאין בו תוחלת ואין לו גבולות לאומיים, אתניים ואחרים. לא בכדי אמר סלמאן רושדי כי זוהי "גאונות לשמה, לא פחות מכך!" פרופ' גליה צבר היא ראש המסלול ללימודי אפריקה באוניברסיטת תל אביב. ספרה "לא באנו להישאר: מהגרי עבודה מאפריקה לישראל ובחזרה" ראה אור בהוצאת אוניברסיטת תל אביב

דייב אגרט